

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradiei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

Pr. Conf. Dr. Mihai BRIE*

Rezumat:

Patriarhul Justinian Marina a fost ales în 1948 ca șef suprem al Bisericii Ortodoxe Române. În acel timp, episcopul Nicolae Popovici din Oradea a fost îndrăzneț și curajos și s-a opus regimului comunist prin acțiunile și predicile sale publice. În timpul petrecut în Academia Teologică din Oradea, viitorii preoți și studenții teologi au învățat muzică bisericească. În Episcopia din Oradea a fost, de asemenea, o școală renumită care a pregătit cântăreți pentru biserici, anume Școala pentru cântăreți bisericești. Printre profesorii care au predat la această Școală se numără Nicolae Firu, Iosif Romulus Botto, Gheorghe Laurențiu, Alexandru Voiț, Andrei Lupșa, Constantin Mureșan și Traian Codilă. Această școală de cântăreți bisericești a fost activă timp de 20 de ani.

Cuvinte-cheie:

muzică bisericească, Nicolae Popovici, cântăreți bisericești, Oradea, comunism

A. Preliminarii

După moartea episcopului Roman Ciorogariu, în scaunul Episcopiei Oradiei a urmat Dr. Nicolae Popovici,¹ profesor de Dogmatică și Apologetică la Academia

* Pr. Dr. Mihai Brie, conferențiar la Facultatea de Teologie din cadrul Universității din Oradea. E-mail: mihaibrie@yahoo.com.

¹ † Nicolae Popovici s-a născut la 29 ianuarie 1903, în localitatea Biertan, (jud. Sibiu). A urmat studiile primare la Școala săsească din Biertan, studii gimnaziale la Gimnaziul din Dumbrăveni, Școala normală „Andrei Șaguna” din Sibiu, cu diferență de liceu și bacalaureat la Liceul „Andrei

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

Teologică din Sibiu. Înzestrat cu o aleasă pregătire teologică, cu o pilduitoare viață duhovnicească, tânărul profesor de teologie a fost ales ca episcop al Oradiei de către Colegiul Electoral Bisericesc întrunit la București, la 28 aprilie 1936. A fost tuns în monahism la Mănăstirea Cozia și hirotesit apoi singhel, protosinghel și arhimandrit. Hirotonia sa întru arhiereu a fost săvârșită la 1 iunie 1936 în catedrala mitropolitană din Sibiu, iar la 2 iunie a fost investit în noua demnitate bisericească la Palatul Regal din București.

B. Chipul ierarhului

A fost înscăunat de către mitropolitul Nicolae Bălan în Biserica cu Lună, catedrala episcopală din Oradea, la 28 iunie 1936, în prezența unei impunătoare asistențe alcătuite dintr-un număr impresionant de clerici și credincioși din oficialități bisericești și de stat. Cu acest prilej, în discursul memorabil pe care l-a rostit – discurs „cu valoare programatică, profetică și oratorică”, ce constituie „o adevărată mărturisire” și dezvăluie „un om cu o structură sufletească demnă atât de treapta clericală în care a fost investit, cât și de numele de adevărat fiu al nației sale”² – episcopul Nicolae Popovici a ținut să precizeze că: „Programul meu de lucru și de realizări va fi atât de mare, cât de mare este iubirea pe care o port în suflet pentru eparhia ce mi s-a încredințat spre păstorire”. Totodată, s-a adresat preoțimii bihorene, cerându-i să aibă încredere în păstorul care – ca un părinte adevărat – vine în fruntea sa și să-l primească cu aceeași iubire cu care el a venit, căci:

„numai fiind strâns uniți prin legăturile reciproce ale iubirii lui Hristos, vom putea fi nebiruiți în toate necazurile și luptele ce ne stau înaintea... Iubiții mei fii sufletești! Eparhia Oradiei este linia cea mai avansată de luptă pentru românism și ortodoxism, este zona de front statornic a neamului românesc și a Bisericii lui strămoșești. Voi toți care sunteți în această zonă, puneți-

Șaguna” din Brașov pe care l-a absolvit în anul 1923. Între anii 1923 și 1927 a urmat studii de Teologie la Academia teologică „Andreiană” din Sibiu, iar apoi studii de specializare la Facultatea de Teologie din Atena (1927/1928) și la Facultățile de Filosofie din München (1928-1930), Tübingen, Leipzig și Breslau (1930-1932), iar în 1934 a obținut doctoratul la Facultatea de Teologie din Cernăuți. În perioada 1932-1936 a fost profesor de Dogmatică și Apologetică la Academia teologică „Andreiană”. În 1929 este hirotonit diacon necăsătorit, în 1934, preot, iar în 1936, episcop. Vezi și: Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, „Episcopul martir dr. Nicolae Popovici”, în: *Mitropolia Ardealului*, XXXV(1990), nr. 6, p. 99-104; Titus Roșu, „Un martir al Bisericii românești și al demnității naționale: episcopul orădean Dr. Nicolae Popovici”, în *Aletheia*, V, (1995), p. 32-44; George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *Despre curajul de a rosti: episcopul Nicolae Popovici al Oradiei*, Ed. Partener, Galați, 2009, 167 p.

² Diac. Cristian Octavian Rus, „Viața și activitatea episcopului martir dr. Nicolae Popovici”, în: *Orizonturi Teologice*, 3, 2007, p. 89.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradiei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

vă sub comanda spirituală a tânărului vostru păstor ca să puteți câștiga împreună cu el și solidari îndoita biruință care vă stă înaintea”.³

Animat de înalte idealuri bisericești și patriotice, episcopul Nicolae Popovici și-a desfășurat activitatea pastoral-misionară în Episcopia Oradiei, continuând cu multă râvnă și pricepere opera înaintașului său. După cum remarcă unul dintre biografii săi, episcopul Nicolae Popovici

„s-a aplecat spre înalta slujire arhipăstorească cu o osârdie greu de egalat și cu o pilduitoare conștiință a responsabilităților de întâistătător. Niciodată nu și-a cruțat propria persoană. A fost episcop misionar de vocație, mereu prezent în miezul vieții bisericești din eparhie, spre a răspunde cât mai deplin trebuințelor sufletești ale tuturor păstoriților săi”.⁴

Astfel, la doar câteva luni de la instalarea sa, la 22 septembrie 1936, a semnat împreună cu mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului și episcopii Andrei Magieru al Aradului, Vasile Lăzărescu al Caransebeșului și Nicolae Colan al Clujului, *Pastorala episcopatului ardelean împotriva comunismului*, în care sesizau pericolul real pe care acesta îl prezenta pentru Țară, Neam și Biserica românească. Pastorală era prefătată de articolul de fond semnat de prof. Dumitru Stăniloae, intitulat *Biserica împotriva comunismului*.⁵

De asemenea, tânărul episcop a reluat demersurile predecesorului său legate de proiectul de construire a unei noi Catedrale episcopale, pe care Roman Ciorogariu își exprimase dorința de a o înălța încă din primii ani de arhipăstorie, iar din 1925 începuse chiar adunarea de fonduri în acest scop. Nicolae Popovici voia să-i spună noii catedrale „Biserica cu Soare”, în paralel cu vechea catedrală episcopală „Biserica cu Lună”, și a izbutit, în primăvara anului 1937, să dobândească, cu titlul de donație, din partea Primăriei Oradea, clădirea hotelului „Baranka” (fostul palat „Szécsény” de pe Bulevardul Ferdinand). De asemenea, a primit și clădirea care astăzi adăpostește muzeul dedicat poetului Ady Endre, împreună cu terenul aferent.⁶ Este bine cunoscut și faptul că episcopul Nicolae Popovici a condus o campanie de zidire a unor biserici noi, în locul celor de lemn distruse, motiv pentru care, în decurs de cinci ani, în eparhie s-au zidit și s-au sfințit 20 de biserici și case parohiale.⁷

³ † Dr. Nicolae Popovici, „Cuvântare ținută cu prilejul instalării la Oradea”, în *Legea Românească*, SN, III, (1992), p. 2.

⁴ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Nicolae Popovici. O viață jertfită pe altarul Bisericii și al Neamului”, în *Legea Românească*, SN, XIII, (2008), 4, p. 11.

⁵ Diacon lector univ. Pavel Cherescu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului...*, p. 134.

⁶ Ioan Sorin Cuc, *Episcopia Ortodoxă de Oradea...*, p. 408-409.

⁷ Adrian Nicolae Petcu, „Cazul Episcopului Nicolae Popovici”, în *Teologie și politică. De la Sfinții Părinți la Europa unită*, Ed. Anastasia, 2004, p. 227.

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

A acordat o atenție specială predării religiei în școli, precum și îndrumării religioase, morale și patriotice a tinerilor elevi. A purtat o grijă deosebită Academiei Teologice din Oradea – pe seama căreia a întocmit un nou Regulament - și profesorilor săi, pe care i-a sprijinit în activitatea didactică și publicistică. A acordat burse de studii unor tineri valoroși, pentru a face din ei slujitori de nădejde ai Bisericii. De asemenea, ca un iubitor de carte, a vegheat activitatea tipografiei diecezane și a sprijinit tipărirea revistei *Legea Românească* precum și a altor lucrări cu caracter duhovnicesc, ziditoare de suflet.⁸

Teolog cu o bogată activitate publicistică - autor al lucrărilor *Începuturile nestorianismului. Cu specială considerație asupra anatematismelor Sfântului Ciril (1933); Epicleza euharistică (1933); Lespezi de altar (cuvântări, 1942)* și a numeroase articole publicate în „*Revista Teologică*”, „*Telegraful Român*”, „*Lumina Satelor*” și „*Legea Românească*” – a participat, ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, la congresul internațional al „Alianței pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică” (Faris Bad-Larvik, în Norvegia) și a prezentat o comunicare despre minoritățile din România.⁹

Rodnica activitate a episcopului Nicolae Popovici a fost perturbată de Dictatul de la Viena (1940), ale cărui consecințe dramatice s-au abătut și asupra Bisericii Ortodoxe Române și asupra slujitorilor săi. În acest context, în timpul ocupației maghiare din Ardeal, episcopul orădean a fost batjocorit și închis de către horthyști, la 4 octombrie 1940, apoi expulzat peste graniță împreună cu un grup de 283 de intelectuali și fruntași români, într-un tren de marfă. Drept urmare, reședința Episcopiei a fost mutată la Beiuș, unde a rămas până în anul 1945, însă episcopul Nicolae și-a continuat și aici, cu aceeași fervoare, activitatea sa pastoral-misionară.

Dintr-un raport al Episcopiei Oradei, din 16 mai 1942, reiese că episcopul Nicolae Popovici a făcut un număr de 110 vizite canonice și inspecții inopinate și că a organizat și condus o campanie de combatere a concubinajului, soldată cu primirea Tainei Cununii de către un număr de 12 000 de concubini.¹⁰ Tot în această perioadă a trecut Școala normală din Beiuș sub oblăduirea Episcopiei, ca școală confesională, a construit un internat ortodox de fete (astăzi Școala Generală „Nicolae Popovici” Beiuș), iar în 1943 a început construirea unui orfelinat pentru copiii orfani de război (azi în această clădire funcționează Spitalul Municipal „Nicolae Popovici” Beiuș).

În septembrie 1941, episcopul Nicolae Popovici, împreună cu mitropolitul Nicolae Bălan și cu episcopii Andrei Magieru, Vasile Lăzărescu și Veniamin Nistor, însoțiți de câșiva zeci de preoți, au plecat la Misiunea Ortodoxă Română în

⁸ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Nicolae Popovici...”, p. 11-13.

⁹ Adrian Nicolae Petcu, *Cazul Episcopului Nicolae Popovici...*, p. 227.

¹⁰ *Ibidem*.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradiei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

Basarabia și Transnistria. Timp de cinci săptămâni, ierarhii și preoții au săvârșit slujbe în toate județele Basarabiei, în peste 600 de comune, au împărțit „un vagon de cărți de rugăciuni și de zidire sufletească”, fiind primiți „cu deosebită dragoste, cu însuflețire curată și cu lacrimi de bucurie de tot poporul basarabeian”.¹¹

Episcopul Nicolae Popovici a organizat o nouă vizită pastorală în Transnistria, între 10 iulie -1 august 1942, fiind însoțit de protopopul Aurel Mușet, preotul militar Ion Croitoru, preotul prof. Cornel Sava și diaconul Aurel Dărăban, secretar eparhial, slujind în numeroase biserici refăcute de români, rostind predici precum și două discursuri la Tiraspol (*Raportul dintre știință și credință* și *Crezul nostru național*), împărțind 12 000 de cărți de rugăciuni și iconițe.¹²

În primăvara anului 1945, între 4 mai -3 iunie, ca urmare a schimbării politice survenite la 23 august 1944, episcopul Nicolae Popovici a efectuat o vizită pe frontul din Cehoslovacia, pentru întărirea și încurajarea soldaților români, fiind însoțit de preotul Cornel Sava, preotul militar Ion Croitoru și diaconul Cornel Moga.¹³

Tot ca urmare a Diktatului de la Viena (30 august 1940), Academia Teologică de la Oradea s-a refugiat în Patria mamă. Astfel, în anul școlar 1940/1941 a funcționat la Academia Teologică din Arad (4 profesori și o parte din studenți) și la Academia Teologică din Caransebeș (4 profesori și un student). Între 1941-1948 ea a funcționat la Timișoara, sub denumirea Academia Teologică Ortodoxă Română din Oradea. Ca urmare a reorganizării întregului învățământ românesc, inclusiv a celui teologic, Academia Teologică orădeană și-a încetat existența în octombrie 1948, împreună cu celelalte Academii Teologice Ortodoxe din Sibiu, Arad, Caransebeș și Cluj.¹⁴ De acum Episcopia Oradiei n-a mai avut nici un așezământ teologic pentru pregătirea clerului, tinerii candidați la preoție urmând cursurile Seminariilor Teologice din Cluj-Napoca și Caransebeș și ale Institutului Teologic de Grad Universitar din Sibiu.

Ca urmare a încetării celui de-al doilea război mondial, episcopul Nicolae Popovici a revenit la reședința episcopală din Oradea, „depunând eforturi intense pentru vindecarea rănilor și a dezastrelor provocate de marea conflagrație”. Totodată, sesizând adevăratul chip al noii puteri instalate la cârma României, episcopul

¹¹ † Nicolae Popovici, *Lespezi de altar în slujba Bisericii și a neamului la granița de vest a țării*, Beiuș, 1942, pp.144-147; Diacon lector univ. Pavel Cherescu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului...*, p. 125-127; Adrian Nicolae Petcu, „Misiunea Ortodoxă Română în Transnistria” în: *Dosarele istoriei*, VII (2002), nr. 11 (75), p. 17-25; Ioan Sorin Cuc, *Episcopia Ortodoxă de Oradea...*, pp. 411-417 (cu privire specială asupra misiunii desfășurate de episcopul Nicolae Popovici împreună cu cei 11 preoți bihoreni care l-au însoțit).

¹² George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *Despre curajul de a rosti...*, p. 12.

¹³ *Ibidem*, pp. 12-13.

¹⁴ Arhid. prof. Dr. Teodor Savu, „Academia Teologică în refugiu la Timișoara. Desființarea ei”, în *Academia Teologică Ortodoxă Română Oradea*..., p. 127-129.

Nicolae Popovici a condamnat cu mult curaj regimul comunist și a luat atitudine fățișă și intransigentă față de acțiunile oficiale desfășurate împotriva vieții religioase. Mai mult, în ciuda eforturilor autorităților de a-l atrage de partea lor, prin includerea sa în delegația română care între 23 octombrie și 5 noiembrie 1946 l-a vizitat pe patriarhul Alexei al Rusiei, precum și prin includerea sa între cei care au primit și însoțit delegația condusă de patriarhul rus la București (28 mai -11 iunie 1947),¹⁵ episcopul Nicolae Popovici și-a păstrat crezul și convingerile sale și a luat poziții ferme în predici, cuvântări și diverse acțiuni curajoase împotriva propagandei intense a puterii ce căuta să îngrădească și chiar să suprimă manifestările religioase.¹⁶

Regimul comunist instaurat pe deplin în România după anul 1948 a schimbat radical și a modelat nu numai sistemul politic, social și administrativ după ideologia și practica sovietică stalinistă din U.R.S.S., impusă ca etalon imperativ, ci a căutat să-și subordoneze prin mijloace dictatoriale brutale și Biserica Ortodoxă, alături de toate celelalte instituții, culte și așezăminte din țară, cerându-i, în schimbul toleranței și a unei autonomii limitate, loialitate și chiar sprijin pentru politica sa.

Și în cuprinsul Episcopiei Oradiei, după instalarea „legală” a totalitarismului celor fără de Dumnezeu, noile autorități au urmărit sistematic, pe toate căile malefice de represiune, mergând până la arestări abuzive, maltratări, intimidări, torturi, destituirii, urmăriri și chiar exterminare fizică a oponentilor, impunerea unei strategii de eliminare a credinței religioase și a Bisericii sau cel puțin marginalizarea, izolarea și transformarea instituției ecleziastice într-o anexă-instrument în mâinile regimului roșu. Prin decretul nr. 177 din martie 1948, în fapt o Lege a cultelor de tip stalinist, și prin împuterniciții teritoriale ai cultelor, statul a preluat conducerea după interese proprii a tuturor problemelor bisericesti, iar Ministerul Cultelor nu era decât un for de supraveghere, îngrădire și control drastic, în legătură directă cu temuta Securitate. De acum, Biserica a fost separată oficial de stat, promulgându-se egalitatea între culte și o așa-zisă libertate de conștiință, în scop propagandistic.

Curând după instalarea la putere, în 1948, autoritățile dictatoriale au desființat toate instituțiile și așezămintele preoțești și cele ale mirenilor cu caracter misionar, cultural și social-filantropic, care funcționau cu binecuvântarea și purtarea de grijă a Bisericii și care aveau filiale și în cadrul Episcopiei Oradiei.

A fost desființată Academia Teologică din Oradea, a fost suprimat învățământul religios din școlile de stat de toate gradele, fiind înlocuit cu propaganda ateist-materialistă. În anul 1949 s-a reînființat totuși la Oradea, cu sprijinul patriarhului Justinian, o școală de cântăreți bisericesti, a cărei existență a fost însă de

¹⁵ Diac. Cristian Octavian Rus, „Viața și activitatea episcopului martir dr. Nicolae Popovici...”, p. 95.

¹⁶ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Nicolae Popovici...”, p. 14.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradiei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

scurtă durată. A fost interzisă, de asemenea, asistența religioasă în spitale, cazărmi, azile și penitenciare. Biserica *Izvorul Tămăduirii* din incinta Spitalului Central din Oradea, prima biserică de spital din Transilvania și întâiul lăcaș bisericesc zidit în Oradea după istorica Biserică cu Lună, a fost închisă și transformată în magazine de obiecte casate.

Tot în 1948, odată cu suprimarea întregii prese bisericești, cu excepția *Telegrafului Român*, cel mai vechi ziar românesc cu apariție neîntreruptă, a încetat și apariția foii religioase și culturale a Episcopiei Oradiei, *Legea Românească*, întemeiată de episcopul-ctitor Roman Ciorogariu, în anul 1921.

Pentru a fi limitată cât mai mult lucrarea arhipăstorească a ierarhilor, au fost desființate samavolnic mai multe eparhii, între care și Episcopia Maramureșului, cu sediul la Sighet, care se întindea peste Maramureș și Sătmar și a fost înglobată în Episcopia Oradiei, care-și întindea acum jurisdicția în ținuturile Bihorului, Sălajului, Maramureșului și Sătmarului, cu 29 de protopopiate, 603 parohii și un număr de 832.000 de credincioși.¹⁷

Regimul și-a găsit și slujbași după chipul și asemănarea sa. La Oradea a fost numit ca împuternicit teritorial Nicolae Melencu, fost militar slavofil, care și-a dat toată silința să aplice *ad-literam*, cu brutalitate, comenziunile venite de sus.

Între clericii întemnițați în închisorile comuniste au fost: Ioan Catone, protopop în Salonta, Vasile Boca, protopop din Episcopia Bihor, Arhid. Dr. Teodor Savu, profesor la Academia Teologică orădeană; ucenicii episcopului Nicolae Popovici pregătiți să fie trimiși la studii în străinătate: Diacon Dr. Teodor Damaș, Arhim. Ioan Negruțiu, profesor de teologie, Arhim. Ioan Iovan, condamnat la moarte, iar în final la 25 ani muncă silnică, și Pr. Nicolae Bordașiu din Săbolciu; apoi preoții Ioan Bărdaș din Inand, care a făcut parte din mișcarea de rezistență Horea, Cloșca și Crișan de pe valea Crișului Alb și din grupul de rezistență din Munții Codrului, autor al cărții *Calvarul Aiudului*, Iosif Bab din Satu Mare, Gavril Baicu din Săldăbagiu, Ioan Bancoș din Urmeniș, Dr. Gheorghe Lițiu, profesor la Academia Teologică din Arad, Ioan Porumb din Tulca, Ioan Șandra din Răbăgani, Constantin Olariu din Oradea, Gheorghe Coman din Oradea, tatăl poetei Ana Blandiana, Petru Ciuhandu din Roșia, Liviu Brânzaș din Sâniob, Traian Bogdan din Gheghie, Constantin Bogdanei din Satu Mare, care a murit în închisoare la 42 de ani, Traian Dorz, cunoscut poet și fruntaș al Oastei Domnului și mulți alții.¹⁸

Întreaga lucrare pastoral-misionară a fost restrânsă strict în cadrul parohiilor și în special în lăcașurile bisericești. Episcopul Nicolae Popovici a considerat

¹⁷ *Almanahul creștin ortodox pe anul 1950*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române Oradea, 1950, p. 51-74.

¹⁸ Vasile Manea, Cicerone Ioanițoiu, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România. 1948-1989*, Editura Patmos, București, 1998, p. 114.

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

inacceptabilă această situație. Păstrându-și crezul și convingerile sale, a luat poziții ferme și în predici, cuvântări, memorii scrise și acțiuni curajoase, s-a ridicat împotriva propagandei ateiste intense a puterii ce căuta să îngrădească și chiar să suprime manifestările religioase, a înfierat cu fiecare prilej amestecul brutal al statului în activitatea și viața Bisericii.

Apreciat ca virtual succesori al Mitropolitului Ardealului, Nicolae Bălan, și chiar al patriarhului Nicodim Munteanu, episcopul Nicolae Popovici, asumându-și toate riscurile, a condamnat cu mult curaj regimul comunist și a luat o atitudine fățișă și intransigentă față de acțiunile oficiale împotriva vieții religioase în eparhia sa. Intensificându-și vizitele pastorale în diverse localități, la întâlnirile cu preoții, în întâlniri și convorbiri cu fruntași ai vieții sociale și culturale, ierarhul a căutat să strângă rândurile preoților și credincioșilor din Eparhia Oradiei într-un front de rezistență la măsurile anti-bisericești și de întărire a credinței și conștiinței religioase în fața asaltului ateu.

Cu multă înverșunare, prin memorii repetate și cuvântări fulminante în biserică a înfierat desființarea educației religioase în școli. La 17 aprilie 1948, când toți ierarhii, consilierii și protopopii din Mitropolia Ardealului au fost convocați la Sibiu de ministrul cultelor, Stanciu Stoian, cu scopul de a li se prelucra noua linie pe care ere obligată să se încadreze lucrarea Bisericii Ortodoxe și misiunea slujitorilor ei, potrivit prevederilor noii Constituții a Republicii Populare Române, episcopul Nicolae Popovici a cerut vehement să se șteargă din legea fundamentală a țării scoaterea religiei ca materie de învățământ, incriminând această samavolnicie ca un pericol de grad național. „Este vital pentru viitorul națiunii ca religia să-și mențină plenitudinea drepturilor sale”, a concluzionat, încrâncenat și plin de indignare, ierarhul, cerând totodată în termenii cei mai hotărâți și modificarea articolului 28, care scotea școlile confesionale de sub oblăduirea Bisericii: „Noi nu concepem o școală românească fără catehizație! Nu vom accepta niciodată să-L scoată pe Dumnezeu din sufletul tinerei generații!”¹⁹

Conținutul și tonul demersului său era incendiar și profetic, un protest pe față și cât se poate de vehement, ce a fost înregistrat ca atare, devenind nu peste mult timp unul dintre capetele importante de acuzare pentru care va fi scos din scaunul vlădicesc.

Deși mulți episcopi, socotiți indezirabili, au fost scoși din scaun în această perioadă, prestigiul de care se bucura episcopul Nicolae a oprit o vreme autoritățile să ia măsuri concrete asupra persoanei sale. Ba mai mult, încercându-se să-l abată de pe linia verticalității sale, în baza înaltei sale pregătiri și competențe teologice, i s-a oferit un rol însemnat în cadrul vizitelor și dialogurilor la nivel înalt ale

¹⁹ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Nicolae Popovici, o viață jertfită...” 4, p. 14.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradiei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

Bisericii noastre cu Biserica Ortodoxă Rusă, în vederea pregătirii unui viitor sinod panortodox, iar în anul 1947 a fost ales președinte al *Astrei*, conducând ultima ei adunare generală, în prezența primului ministru Petru Groza.

După o perioadă de acțiuni ale arderii de tot din prima etapă stalinistă, statul comunist a desfășurat strategic tactici de subversiune asupra Bisericii Ortodoxe naționale, având în vedere că prestigiul și lucrarea ei, chiar sub chingile constrângerilor, erau foarte greu de anihilat în conștiința și viața oamenilor.

La 6 iunie 1948 era ales ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în mod providențial, Justinian Marina și prima mare realizare a noului patriarh a fost actul de întoarcere la Biserica-Mamă a credincioșilor greco-catolici, un moment ce a fost socotit drept fundamental pentru unitatea neamului românesc.

Înfăptuită formal la 3 octombrie 1949, reîntregirea bisericească trebuia împlinită faptic în parohii, apărută și consolidată în fața multor potrivnici ce erau sprijiniți intens de Vatican. Așa se face că, potrivit strategiei generale, și în Eparhia Oradiei s-a acordat o atenție deosebită preoților reveniți la Ortodoxie în ceea ce privește numirea în parohii și promovarea în posturi administrative. În postul de vicar eparhial episcopul Nicolae l-a numit în locul lui Ioan Dinu pe preotul revenit Andrei Coman, care însă în scurt timp, punându-se în slujba regimului, a devenit un mare adversar al ierarhului său, prin care uniții din rezistență au subminat Biserica Ortodoxă.

În toată această perioadă, episcopul nu a conținut în demersurile sale contestatare. În predica de Anul Nou a anului 1950 a luat atitudine tranșantă față de ideologia comunistă, arătând că ea a adus peste tot în lume, acolo unde a pătruns, urmări dezastruoase asupra umanității și asupra Bisericii lui Hristos. A condamnat deschis abuzurile autorităților comuniste împotriva populației, cu arestări brutale fără temeieri, exproprieri, deportări, întemnițări fără judecată, condamnări la muncă silnică și chiar execuții. I-a îmbărbătat pe cei trecuți prin grele nedreptăți, silnicii și suferințe și i-a îndemnat fierbinte pe toți să se opună comunismului pe orice cale, să se intensifice în familia educația religioasă a copiilor și a tinerilor, să stăruiască în rugăciune, ca să poată rezista și birui în acele grele vremuri. Se cuvine însă să relevăm un lucru esențial, anume că neîncovoialul ierarh, potrivit preceptelor scripturistice, nu s-a ridicat împotriva regimului comunist în sine, ci în chip explicit împotriva amestecului brutal, arbitrar și dictatorial al autorităților atee în lucrarea și instituția Bisericii.

De Paștile aceluiași an a adresat un energetic protest public autorităților din Oradea pentru că au refuzat satisfacerea străvechiului obicei din Săptămâna Patimilor Domnului, când din Vinerea Mare până la slujba Învierii, mormântul lui Iisus din catedrala episcopală era străjuit de ostași, precum odinioară în Ierusalim.

O altă incriminare, adânc încrustată în dosarul său de la securitate, a fost premiarea de către episcop a elevilor de la Liceul confesional Emanuil Gojdu, la

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

sfârșit de an, cu cărți ce condamnau și descriau comunismul ca pe o plagă funestă sau erau scrise de autori puși la index de căpeteniile dictaturii proletare, care nu ezitau să ardă în piețe publice, precum naziștii, operele lor.

De asemenea, a refuzat sistematic să cuprindă în pastoralele sale acele adieri conformiste cu mersul vremii, pe care alți ierarhi se simțeau îndreptățiți să le facă, drept preț al salvării unor aparențe ce puneau cât de cât la adăpost Biserica și lucrarea ei în mijlocul credincioșilor.

În acest timp, cei din exilul românesc anticomunist, organizat la Paris, l-au chemat insistent, în două rânduri, pe Nicolae Popovici să părăsească țara și să li se alăture, transmițându-i hotărârea lor unanimă de a-l susține ca fiind personalitatea cea mai îndreptățită să urce pe scaunul patriarhal al Bisericii dezrobite de sub regimul bolșevic. Dar cel care a fost un exponent de vârf al rezistenței bisericesti a refuzat categoric, răspunzând că locul misiunii și slujbei sale este aici în țară, în mijlocul credincioșilor și preoților săi.

Când preaplinul dosarului celui care era socotit unul din cei mai mari ierarhi ai Bisericii a fost atins, puterea de la București a făcut mari presiuni asupra patriarhului Justinian ca episcopul Nicolae Popovici să fie „pensionat”, o formulă prin care statul să nu se expună arestându-l și întemnițându-l. Patriarhul Justinian și mitropolitul Nicolae Bălan au făcut intervenții pe lângă Petru Groza și Gheorghe Gheorghiu-Dej ca să fie doar transferat la o altă eparhie, ceea ce însă nu s-a admis.

În aceste condiții, Sfântul Sinod a primit din partea conducerii comuniste acest ultimatum categoric: „Capul lui Nicolae Popovici sau ruperea relațiilor Statului cu Biserica!” Era momentul de vârf al luptei disproporționate și neloiale dintre puterea politică impusă și supravegheată de Moscova și Biserica ce nu se putea apăra decât cu principiile și adevărurile sale. Fronța atât de fățișă a ierarhului orădean punea în pericol însăși Biserica și astfel sacrificiul n-a mai putut fi evitat. Drept urmare, la 5 octombrie 1950, episcopul Nicolae Popovici a fost pensionat din oficiu, „de boală”, deși avea doar 47 de ani și i s-a fixat „retragerea” la Mănăstirea Cheia, în Prahova, ceea ce echivala, practic, cu domiciliul forțat, sub supravegherea strictă a Securității.

În anul 1955, când a trecut la cele veșnice mitropolitul Nicolae Bălan, Petru Groza i-a făcut o vizită lui Nicolae Popovici la Cheia, propunându-i reabilitarea și numirea în scaunul episcopal de la Cluj, în schimbul retractării atitudinii sale dizidente. Demnitatea răspunsului dat de episcopul surghiunit vădește încă o dată tăria caracterului său de neclintit: „Eu nu știu să fac metanie mare la Răsărit!”

În însingurare și mare zbucium sufletesc pentru că nu mai putea face nimic pentru slujirea căreia i s-a consacrat și s-a jertfit cu întreaga sa ființă, ierarhul martirizat a fost chemat la Domnul, în casa părintească din Biertan, la 20 octombrie 1960, ca un adevărat apostol al neamului și mărturisitor al dreptei credințe.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

C. Instituții muzicale bisericești ale vremii: Academia Teologică Ortodoxă și Școala de cântăreți bisericești

După venirea în fruntea Episcopiei a Prea Sfințitului Dr. Nicolae Popoviciu, studiile teologice sau înviorat prin implicarea personală în procesul de studiu a savantului. Studenții desfășurau activități culturale, spirituale și artistice, organizate în cadrul societății academice orădene. Demn de remarcat este susținerea stranelor bisericilor din Oradea (Biserica cu Lună, Parohia Episcopia Bihorului, Parohia Seleuș, Biserica de la Spitalul Județean, Capela de la Spitalul Militar, Biserica Militară din cetate, Capela de la Sanatoriul TBC și Capela de la Penitenciar).²⁰

Practica liturgică a studenților teologi se desfășura în Paraclisul Episcopiei s-au în Capela Academiei sub îndrumarea profesorului de Cântare bisericească și tipic și a duhovnicului instituției. Protagonistii celor două materii teologice erau Pr. Prof. C. Givulescu²¹ și Zaharia Moga, unul dintre cei mai longevivi duhovnici ai Academiei orădene. Pentru perfecționarea slujirii liturgice, Dr. Andrei Mageru obișnuia să hirotesească în ultimii ani de studii pe unii dintre studenții merituoși ca citeți. O altă preocupare a studenților Academiei era catehizarea (predarea religiei la diferite școli primare și secundare din Oradea: școala nr. 1, 2, 3, 5, 7 și 9). Eficacitatea muncii fiecărui student era confirmată la finele fiecărui an de studiu prin prestarea unor examene la materii mai importante. De asemenea, și practica omiletică, care constă în rostirea de predici în Catedrala episcopală sau în alte biserici din oraș, iar fiecare acțiune studentească era sprijinită prin participarea unui grup coral studentesc de la Academie.

Dornici de cultură, studenții teologi participau la conferințele organizate în sala de ședințe a Primăriei (fostul Liceu Comercial), de către societățile culturale, ca: Astra, Ateneul Român, Cultul eroilor, etc. Cu ocazia marilor evenimente creștine corul teologilor condus de Prof. Givulescu prezenta concerte de colinde și piese de Crăciun, precum și concerte la: Duminica Ortodoxiei, Buna Vestire, precum și Învierea Domnului. Obișnuia să se interpreteze și piese de inspirație biblică sau patriotică, cum au fost „Efraim” a Prof. Eugen Ciantea sau „Învierea” a Prof. Ovidiu Hulea. Unii studenți teologi au cântat și în corurile locale: „Hilaria” a Catedralei cu Lună sau „Armonia” a Pr. Stanciu Vasile de la Biserica din Velența. Nelipsiți erau studenții coriști la sfințiri de biserici, cercuri religioase, cununii și înmormântări de intelectuali, precum și la diferite momente personale ale reprezentanților urbei locale.

²⁰ Pr. Ioan Porumb (Absolvent al Academiei Teologice din Oradea), Activitatea cultural artistică a studenților Academiei Teologice din Oradea. Societatea de lectură „Atanasie cel Mare” în: *op. cit.*, p. 115.

²¹ Despre viața, activitatea și opera sa vezi pe larg în prezenta disertație.

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

Cu o profundă vibrație sufletească au trăit studenții teologi marile evenimente eparhiale, cum au fost: înmormântarea Episcopului Roman Ciorogariu, unde ziua și noaptea de la moarte până la prohodire la sicriul vrednicului de pomenire s-a citit continuu Psaltirea, respectiv instalarea Preasfințitului Episcop Dr. Nicolae Popoviciu, sub conducerea căruia aveau să se formeze ca personalități morale, viitorii slujitori ai altarelor strămoșești din țara Bihariei.²²

O contribuție semnificativă și-au adus profesorii Academiei secondată de studenții lor la promovarea unei intense trăiri duhovnicești în biserici prin răspunsurile liturgice cântate la unison sau în cor, la serviciile și marile evenimente bisericesti cum ar fi: Postul Patimilor, Deniile, Congresul Frăției Ortodoxe Române, precum și evocarea anuală a mitropolitului Andrei Șaguna și serbarea patronului societății academice prin cuvântări adecvate și program ilustrativ pentru aceste ocazii. Locul de desfășurare era de obicei Paraclisul Sfintei Episcopii.

În urma Dictatului de la Viena (30 august 1940), Academia Teologică s-a refugiat în țara-mamă, împreună cu Episcopia ortodoxă fixându-și provizoriu sediul la Beiuș, odată cu expulzarea din Oradea a episcopului Nicolae Popoviciu împreună cu vreo 300 de români la începutul lui octombrie 1940 de către autoritățile hortyste.

În anul universitar următor, profesorii și studenții s-au împărțit în două centre teologice, la Arad și Caransebeș. Prin bunăvoința Episcopului Dr. Vasile Lăzărescu (fost profesor la Academia Teologică din Oradea timp de 10 ani), Mitropolit al Banatului cu sediul la Timișoara, și prin generozitatea autorităților municipale și județene timișene, instituția orădeană și-a deschis festiv cursurile la data de 2 noiembrie 1941 într-un edificiu corespunzător al Camerei de Comerț din Timișoara situat pe B-dul C.D. Loga, nr. 3, donat Mitropoliei în 1943, special pentru funcționarea instituției teologice din urbea de pe Crișul Repede sub denumirea de „Academia Teologică Ortodoxă Română Oradea la Timișoara”.²³

În foarte scurt timp prezența Academiei s-a remarcat printr-o prodigioasă activitate a profesorilor și studenților, pe lângă activitatea pur didactică concretizată prin publicarea de studii, recenzii, articole în revistele eparhiale: „Biserica bănățeană” și cealaltă „Duh și Adevăr”, precum și participarea la comunicări științifice de la Institutul Social Banat – Crișana. Semnificativ rămâne și aportul cadrelor didactice cu binecuvântarea Episcopului Lăzărescu la organizarea de conferințe publice susținute în toate după-amiezile sâmbetelor din Postul Mare în sala festivă

²² A se vedea pe larg la Pr. Ioan Porumb – *op. cit.*, p. 116 sq.

²³ Arhid. Prof. Dr. Teodor Savu, *Academia Teologică în refugiu la Timișoara. Desființarea ei*, în *op. cit.*, p. 127.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

a Liceului Comercial (azi Primăria Municipală), între anii 1942–1944, iar între anii 1945–1948 în Catedrala Mitropolitană, deoarece noul regim nu permitea astfel de manifestări decât în biserici.²⁴ De asemenea, studenții, în cadrul Societății „Sfântul Atanasie cel Mare” împreună cu „Frăția Ortodoxă” organizau serbări în cadrul cărora conferențiau profesorii de la Academia Teologică, Facultatea de Științe și Politehnica din localitate.

De menționat că după 23 august 1944 (după intrarea rușilor în Timișoara), Academia a fost evacuată din localul ei într-o școală primară de pe str. Corbu, unde s-a amenajat o capelă și a funcționat până la desființarea ei în toamna anului 1948. În vechiul edificiu al instituției teologice s-a instalat N.K.V.D.²⁵

Din corpul profesoral de 8 persoane câte au venit de la Oradea în 1940, doar Prof. Ștefan Lupșa a fost transferat în 1946 la Academia Teologică din Sibiu. Materiile catedrei sala au fost suplinite de Prof. Dr. D. Bodea (Istoria Bisericii Române) și de Prof. Dr. Teodor Savu (Istoria Bisericii Universale). În 1947 s-a pensionat de boală cel mai vechi profesor Dr. Ștefan Munteanu, iar materiile lui au fost suplinite de: Prof. Dr. S. Vlad (Introducere în cărțile Testamentului Vechi), Prof. Dr. D. Bodea (Arheologia biblică) și Prof. Dr. T. Savu (Limba Ebraică). Calitatea învățământului și a activității Academiei la Timișoara a fost apreciată și de Prof. Ion Petrovici – Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor – în vizita sa din 27 aprilie 1942, comparând-o din punct de vedere științific cu Academia sibiană, promițându-i tot sprijinul.²⁶

Despre modalitatea cum au înțeles profesorii Academiei orădene de la înființare (1923) și până la lichidare (1948), în cei 25 ani de existență amintim concluziile Dr. Victor Vlăduceanu (consilier cultural) cu prilejul festivității de închidere a anului universitar 1942–1943: „În opera de regenerare bisericească sprijin însemnat îi acordă episcopiei noastre (a Timișoarei) Academia Teologică din Oradea. Vechea instituție de cultură teologică, împlinind în acest an 25 de ani de rodnică activitate, activează cu deosebită râvnă duhovnicească, constituind un fel de stat major al restauratei Episcopiei (a Timișoarei). De doi ani când e găzduită în metropola Banatului, Academia Teologică din Oradea își justifică pe deplin existența, prin dinamismul cu care lucrează în ordinea etică, națională, socială și culturală. Eminentii profesori, cu temeinică pregătire științifică în țară și în străinătate au creat din această Academie un focar de autentică cultură teologică și laborator spiritual, legat acum indisolubil de ființa Episcopiei noastre”.

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ Serviciul Secret de Informații al Armatei Roșii.

²⁶ Arhid. Prof. Dr. T. Savu, *op. cit.*, p. 127-128.

Școala de cântăreți bisericești de la Oradea

Episcopul Ciorogariu înființează și o Școală de cântăreți bisericești²⁷ la Oradea, instituție de învățământ bine contată în viața culturală ortodoxă a Bihorului. Și aici harnicul profesor **Nicolae Firu**²⁸, preocupat de muzicologie bisericească și colaborator la editarea Monografiei Almanah a Bihorului, ne amintește în manuscrisul său de Muzică bisericească și tipic de o serie de vestiți cântăreți, cum ar fi: *Popa Giurgiu* (se presupune că ar fi cel mai vechi și cel mai cunoscut în sec. XV din Lunca Sprie). Acesta folosea o carte de cult ce cuprindea cântări și rugăciuni de Crăciun, de Florii, din Săptămâna Patimilor, de Paști, de Înălțare și de Rusalii.²⁹ Un alt cântăreț renumit ce a activat în Oradea a fost *Gheorghe Horvath*. A ajuns să fie hirotonit preot datorită vocației sale, pentru slujire, fiind unul dintre cei mai vestiți preoți ai zonei.

Alți cântăreți amintiți de profesorul Firu, din cuprinsul Eparhiei Oradiei sunt: *Theodor Rasila*, învățătorul *Ilie Bochiș*, *Toma Mândruț* (poate singurul ce mai păstra tradiția veche greacă și slavonă, deci cea psaltică), *Vasile Secui*, *Petre Gherdan* etc.³⁰

La Școala de cântăreți veneau elevi absolvenți ai ciclului primar (7 clase), cu reale aptitudini muzicale, chiar excepționale, având și recomandarea preoților de unde proveneau. Dascălul de muzică bisericească amintit le pretindea să cunoască măcar o liturghie la patru sau două voci, urmând ca fiecare absolvent³¹ al acestei instituții, ajungând într-o parohie să stăpânească atât fiecare voce în parte, cât și glasurile bisericești, reușind să-și închege un cor mixt sau pe voci egale. De obicei absolventul acestei școli stăpânea un instrument muzical, mai ales viola, „care era cea mai ieftină și o poate cumpăra și cel mai sărac elev”³².

În școală învățau teoria muzicii și solfegiu, participau activ în diversele formații ale școlii (cor pe două sau patru voci egale, grupuri vocale, orchestre și fanfare). Între anii 1928 și 1930, în cadrul Școlii de cântăreți a funcționat și o fanfară formată din 40 de elevi, având un repertoriu de marșuri, cântece, hore, jocuri populare, romane, suite de cântece patriotice, muzică clasică românească de compozitori consacrați, ca: Flechtenmacher, Gh. Ștefănescu, Ivanovici, G. Dima,

²⁷ Vezi actul de înființare din A.E.O.R.O.B.S., fond Școala de cântăreți, Oradea, dosar nr. 5 din 1924–1928, actul nr. 2660 din 1924, fila 1-3. A se vedea anexa 5 (I–IV).

²⁸ Vezi pe larg despre viața, activitatea și opera sa în Cap. II.2.1.

²⁹ *Monografia Almanah a Crișanei*, Oradea, 1936, p. 299.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ A se vedea două exemplare de diplome de absolvire din timpul păstoririi episcopilor Roman Ciorogariu și Nicolae Popovici în A.E.O.R.O.B.S., fond Școala de cântăreți, Oradea, dosar nr. 6 provizoriu din 1932 și 1948, fila 1 și 2. A se vedea anexa 6 (I–II).

³² Vasile Stanciu, *op. cit.*, p. 255.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

D. G. Kiriac, Iacob Mureșeanu ș.a. și muzică instrumentală clasică din repertoriul compozitorilor străini, cum ar fi: Verdi, Strauss, Bela Bartok, etc.³³ Fanfara Școlii de cântăreți a luat parte la multe manifestări culturale și naționale, la festivaluri ale cântecului și jocului popular, pe scenele de concerte ale orașului de pe Crișul Repede, de ziua națională, precum și la sate în cadrul manifestărilor organizate de Despărțământul Astra – Bihor.³⁴ Profesorul de muzică instrumentală și fanfară era Iosif R. Botto³⁵.

Având în vedere că majoritatea elevilor școlii erau proveniți de la sate, programa școlii era completată și cu lecții din domeniul agriculturii, pentru ca elevii să-și însușească cunoștințele și noțiunile generale de agricultură, zootehnie și contabilitate agricolă, integrându-se ușor în viața culturală rurală la absolvirea școlii, înjghebând formații corale sau instrumentale care „aduceau o contribuție însemnată la culturalizarea satelor”³⁶.

Pe lângă muzica bisericească (monodică și corală), elevii aveau posibilitatea de a studia limba și literatura română, Istoria Bisericii, Sectologia, Studiile biblice și Catehismul. N. Firu a predat la această școală până la pensionare în 1936, iar instituția își va înceta existența în 1948.

Școala a fost reactivată în ianuarie 1949 și a funcționat întâi în clădirea fostei reședințe a Episcopiei Greco-Catolice din Oradea până în 1951 când a fost mutată în clădirea episcopiei din str. Roman Ciorogariu, nr. 8 de azi. Ea s-a intitulat „Școală medie tehnică de cântăreți bisericești (de grad seminarial) absolvenții acestei instituții având dreptul să urmeze Institutul Teologic Universitar. Instituția avea trei ani de studii. Printre directorii acesteia îi amintim pe preoții Andrei Lupșa și Constantin Mureșan, iar dintre preoții profesori: Emilian Leucuția, Gheorghe Coman, Ioan Porumb, Ioan Lucăcel etc. Cântarea bisericească și tipicul au fost predate de către Alexandru Voiț³⁷ (cântărețul catedralei), iar muzica vocală de către Gheorghe Laurențiu.³⁸

³³ Ioan Chira, *Școala de cântăreți bisericești din Oradea*, în vol. Hilaria, Ed. Comitetului de cultură al Județului Bihor, Oradea, 1975, p. 232.

³⁴ *Monografia almanah a Crișanei...*, p. 299-300.

³⁵ S-a născut în localitatea Tăut (Bihor) la 2 noiembrie 1904. Studii: – Conservatorul orașenesc din Oradea (1924–1928); – Conservatorul din București (1932–1937); cu profesorii: Francisc Hubic și Cornel Givulescu la Oradea și I. D. Chirescu ș.a. la București. A fondat și dirijat peste 65 de coruri și fanfare sătești. Este autorul unei liturghii pentru cor bărbătesc. A compus muzică corală religioasă, de fanfară, patriotică și prelucrări folclorice. S-a stins din viață la 17 decembrie 1995. A se vedea Stelian Vasilescu – *Oameni din Bihor*, Ed. Iosif Vulcan, Oradea, 2002, p. 497-499.

³⁶ *Monografia almanah a Crișanei...*, p. 300.

³⁷ Date biografice în *A.E.O.R.O.B.S., fond Școala de cântăreți*, Oradea, dosar nr. 15, fila 1-2. A se vedea anexa 7.

³⁸ Date biografice în *A.E.O.R.O.B.S., fond Școala de cântăreți*, Oradea, dosar nr. 19, fila 1-2. A se vedea anexa 8.

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

În cei 20 ani de existență, Școala de cântăreți bisericești³⁹ din Oradea a fost una dintre instituțiile culturale de seamă ale Bihorului, dând mediului rural intelectuali ce au contribuit la răspândirea culturii în satele din zona de vest a țării.

D. Reprezentanți ai melosului bisericesc

Iosif Romulus Botto⁴⁰

Iosif Romulus Botto este născut la 2 noiembrie 1904, în satul Tăut, județul Bihor. Din copilărie are o chemare deosebită spre muzică. Liceul îl urmează la Oradea, unde se înscrie voluntar la Muzica Militară. În 1924, I.R. Botto își perfecționează studiile muzicale la Conservatorul Orășenesc Oradea, unde a avut profesor pe Corneliu Givulescu. La București a frecventat cursurile Conservatorului, cu prof. I.D. Chirescu. Din 1924-1936 face coruri la Tăut, Batăr, Căușd, Lăzăreni, Tinca și Gurbendiu, În perioada 1936–1947 face serviciul militar la Arad, dirijând „Fanfara Militară” și corul Reg. 93 Infanterie. Tot la Arad, dirijează corul Lic. „Moise Nicoară”, Corul CFR, Corul Primăriei etc. În anul 1947, I.R. Botto se stabilește definitiv la Oradea, unde va conduce Corul „Cântarea Bihorului” și Fanfara municipiului Oradea. I.R. Botto a scos la tipar mai multe broșuri cu cântece patriotice și religioase. Cea mai importantă însă, este „Răspunsuri la Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur”, pentru cor de bărbați, realizate în perioada 17 septembrie–10 octombrie 1943. Prima dată au fost cântate în Catedrala Ortodoxă din Arad, la data de 24 oct. 1943, cu Corul compus al bisericii și al Muzicii Reg. 93 Infanterie, de față fiind P.S. Sa dr. Andrei Magieru, episcopul Aradului.

La aniversarea vârstei de 90 de ani, la 2 noiembrie 1994, a fost sărbătorit de către conducerea Primăriei Oradea pentru cei 80 de ani de activitate artistică. Au participat d-l ing. Petru Filip, primarul Oradiei, Viorel Horj, inspectorul șef al inspectoratului pentru Cultură Bihor și o numeroasă asistență. În cuvântul lor au apreciat activitatea bogată a lui I.R. Botto, ca dirijor, compozitor, animator cultural și profesor.

La acest moment aniversar, a avut loc un „Concert Coral” cu participarea corului „Camerata Felix”, dirijat de prof. A. Geoldeș, Corul Veteranilor de Război (dirijor prof. Lucia Catarig), Corul „F. Hubic” (dirijor I.B. Oros) și corul Bisericii cu Lună, dirijat de dirijorul Pr. Traian Codilă.

Iată câteva creații muzicale religioase ale lui I.R. Botto prezentate: „Iubi-Te-voi, Doamne”, „Te slăvesc”, „Heruvic” și „Pre tine te laudăm”, iar populare: „Bihoreanca”, „Cine-o-nceput horile”, „Păsărica din Ardeal” și „Seara”.

³⁹ A se vedea studiul „Școala de cântăreți bisericești” la Diac. Dr. T. Savu, *op. cit.*, p. 209-218.

⁴⁰ Vezi pe larg Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, vol. I, Ed. Muzicală, București, 1989, p. 156, și Stelian Vasilescu, *Oameni din Bihor*, Ed. Iosif Vulcan, Oradea, 2002, p. 497-499.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradiei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

Pe parcursul concertului, publicul a audiat piese corale și de fanfară, înregistrate pe bandă magnetică, cu Corul „Cântarea Bihorului” și Fanfara Municipiului Oradea, dirijate de I. R. Botto, precum și versuri ale acestuia, interpretate de Tiberiu Simonescu din București. S-a stins din viață în 17 decembrie 1995.

Gheorghe Laurențiu⁴¹

Viața:

– s-a născut la 11 februarie 1904 în comuna Mădăras, Bihor, din părinții Petru și Maria;

- 1912–1916 – 4 clase primare în comuna natală;
- 1918–1926 – 8 clase liceale la Salonta;
- 1926 – confesor în rezervă la Zalău (Sălaj);
- 1926–1930 – a absolvit Academia Teologică din Oradea;
- 1930 – diploma de calificare preoțească;
- 1928–1932 – studii la Conservator;
- s-a căsătorit în anul 1932, la 9 martie cu Viorica Iovan;
- hirotonit preot în anul 1932 în 24 aprilie pe seama bisericii din Gheghia de

P.S. Dr. Andrei Magieru;

- 15 sept. 1936 – s-a născut unicul copil: Felicia;

Activitatea didactică:

- profesia de bază: preot-profesor timp de 18 ani;
- 1939–1940 – prof. suplinitor la „Liceul de băieți” din Carei;
- 1944–1945 – prof. suplinitor la „Liceul de băieți” Carei;
- 1945–1946 – prof. suplinitor la „Liceul de băieți” Carei;
- 1946–1947 – prof. suplinitor la „Liceul de băieți” Carei;
- 1948 – prof. suplinitor la „Școala pedagogică” Carei;
- 1949–1950 – prof. titular pentru „Școala de Cântăreți Bisericești” din Oradea.

Activitatea Pastorală:

- 1932–1937 – preot paroh la Parohia Gheghia – Bihor;
- 1 apr. 1937–1940 – preot paroh la Parohia Hodiș-Bihor, și transferat la Parohia Marna, Sălaj;
- 1940–1945 – preot la Parohia Lungșoara, Eparhia Aradului;
- 1 noi. 1945–1 dec. 1949 – întors preot la Parohia Marna-Sălaj;
- distins cu „brâu roșu” de către P.S. Vasile al Maramureșului – 1944;

⁴¹ Arhivele Episcopiei Ortodoxe a Oradiei, Fond Școala de cântăreți, Dosar nr. XV, fila 1-2, și Mihai Brie, *Cultura muzicală bisericească de tradiție bizantină din Crișana*, Ed. Universității din Oradea, 2006, p. 103.

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

Activitatea Extrașcolară:

- 1946 – a organizat corul sindicaliştilor din Carei;
- 1949–1950 – a organizat coruri cu elevii Școlii de Cântăreți Bisericești din Oradea.

Alexandru Voiț⁴²

Viața:

- s-a născut la 26 oct. 1896 în comuna Sudrigiu-Bihor din părinții Ioan și Ana;
- 1903–1908 – 4 clase elementare în Sudrigiu;
- 1927–1931 – Școala de Cântăreți Bisericești din Oradea;
- 1918 – Caporal de front în Armata de Infanterie Oradea;
- 1919–23 februarie s-a căsătorit cu Iștoc Ecaterina rezultând 4 copii: Aurelia, Antița, Florian, Augustin.

Activitatea:

- profesia de bază: cântăreț, timp de 32 de ani;
- vorbește română și maghiară;
- cântăreț bisericesc în comuna Sudrigiu – 1919–1929;
- cântăreț bisericesc la Parohia Sudrigiu între 1930–1935
- cântăreț bisericesc la Catedrala cu Lună din Oradea 1935–1939;
- 1948–1950 – profesor suplinitor la „Școala de Cântăreți Bisericești” din Oradea;
- 25 aprilie 1931 obține Diploma de Cântăreț bisericesc cu nota 9,05.

Andrei Lupșa⁴³

- născut la 4 iunie 1905 în comuna Lupoiaia, Protopopiatul Ceica, Eparhia Oradea;
- absolvent al Academiei Teologice din Oradea;
- licențiat în Teologie la Sibiu în anul 1946, 15 octombrie cu tema „Învățăminte pastorale pe bază de experiență” sub păstoria arhiepiscopului și mitropolitului Nicolae;
- în 25 iunie 1928 a fost supus examenului de calificare preoțească și a fost admis cu nota generală „foarte bine” și a fost declarat calificat pentru parohiile de clasa I;
- 1 noiembrie 1928–18 ianuarie 1952 – angajat și funcționar al Protopopiatului Oradea;

⁴² Arhivele Episcopiei Ortodoxe a Oradiei, Fond Școala de cântăreți, Dosar nr. XIX, fila 2, și Mihai Brie, *Cultura muzicală bisericească de tradiție bizantină din Crișana*, Ed. Universității din Oradea, 2006, p. 103.

⁴³ D.J.B.A.N., Fond *Reuniunea de cântări „Hilaria”*, Dosar IV, fila 81, și volumul colectiv „*Din activitatea bisericească a Episcopiei Ortodoxe a Oradiei*” în ultimii 200 de ani, Oradea, 1984.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

- preot la Parohia Oradea Centrală;
- activitate remarcabilă în cadrul Școlii de Cântăreți Bisericești și în calitate de director al acesteia.

În cele ce urmează inserăm câteva referințe documentare privitoare la activitatea sa din fondul Școlii de cântăreți bisericești:

*Școala de Cântăreți Bisericești Ortodoxi Români – Oradea
Nr. 7/1941.*

*PREA SFINȚITE STĂPÂNE,
VENERAT CONSILIU EPARHIAL,*

După dureroasele pierderi teritoriale din vara anului trecut, când a fost cedată Ungariei și Oradea, Consiliul eparhial între altele a decis că întreg inventarul mobil al școlii de cântăreți bisericești să fie transportat la Beiuș, unde se mută vremelnic și sediul Episcopiei.

Îndată ce P.C. Sarăr. Ioan Guiașiu, cosilier eparhial, mi-a comunicat verbal această hotărâre, am început să fac toate pregătirile necesare, împachetând totul și alergând să obțin vagoanele.

Dela Prefectură am primit un bilet pentru un vagon pe care l-am vizat apoi la Inspekția C.F.R. Totul a fost însă zadarnic, căci vagoanele nu le-am primit. Alarmat, am comandat vagon plătit cu bani, dar iarăși nici un rezultat.

Abia acum, după ce am întocmit toate socotelile bănești, punându-le în concordanță cu socoata anului 1939, care mi-a fost trimisă ca aprobată numai la sfârșitul lunii Decembrie 1940.

Cu durerea în suflet pentru încheierea atât de tragică a școlii de cântăreți, pentru propășirea căreia mi-am pus toată puterea tinereții mele și tot avântul meu evanghelic, în ferma nădejde că Dumnezeu va ajuta ca ea să-și poată din nou deschide porțile pentru tineretul ortodox din Bihorul nostru, mulțumind Prea Sfinției Voastre și Veneratului Consiliu eparhial pentru încrederea cu care m'a cinsti delegându-mă directorul ei, prin aceasta rog să fiu desăreinat din această funcțiune, dispunând modalitatea predării celor aduse dela Oradea și cari se găsesc la locuința mea.

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

*Beiuș, 28 Februarie 1941
Sărut dreapta Prea Sfinției Voastre:
Prot. Andrei Lupșa
director*

*PREA SFINȚITE STĂPÂNE,
VENERAT COSILIU EPARHIAL,*

În urma tragicelor evenimente dela sfârșitul lunii August 1940, în noua situație creietă prin mutarea Episcopiei la Bejuș, școala de cântăreți bisericești n'a mai putut funcționa.

Având în vedere faptul, că elevii cursului trei fac în anul acesta practica în vederea examenului pentru obținerea diplomei, cu supunere fiască rog pe Prea Sfinția Voastră și Veneratul Consiliu Eparhial ca apreciind situația lor, să binevoiați a-le acorda sesiune de examen în prima jumătate a lunii Martie a.c. la o dată pe care veți binevoi a o fixa.

Examenul s'ar ține în fața unei comisiuni designată în acest scop, fiind importantă mai ales examinarea din cântarea bisericească și tipic.

Examenul acesta ar veni în ajutorul absolvenților școalei – mulți numiți deja provizoriu cântăreți bisericești –, în vederea trecerii lor în bugetul Statului în exercițiul 1941–1942, așa cum s'a prevăzut deja în anteproiectul de buget al Onor. Ministerul al Cultelor.

*Beiuș, 28 Februarie 1941.
Sărut dreapta Prea Sfinției Voastre:
director*

*No. 100/1952
Școala Medie Tehnică de cântăreți bisericești – Oradea*

*Către
Tov. David Dumitru, administrator la Școala de Cântăreți bis. Oradea*

La ordinul Episcopiei Ort. Rom. din Oradea, cu Nr. 237/1952, primit de D-Voastră în copie, la 1.11.1952, din 15 Aprilie a.c., al Secției Economice, pentru a putea presta serviciul de administrator, în continuare, la școala noastră de Cântăreți Bisericești, ești invitat ca, până la data de 26 aprilie a.c., să prezinți un certificat medical dela o comisie medicală competentă, că nu ai boală infecțioasă și că poți servi la o școală cu internat.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

În caz că ești bolnav și nu poți prezenta acest certificat, se vor aplica dispozițiile Asigurărilor Sociale.

Oradea, la XX Aprilie 1952

Director,

A. Lupșa

Secretar,

A. Voițiu

Școala Medie Tehnică de Cântăreți Bis. Oradea

No. 160/1952

Prea Sfințite Stăpâne,

La ordinul Sft. Episcopiei, Secția Economică No. 75/1952, cu supunerea fișcă raportăm, că David Dumitru, administratorul internatului Școlii de Cântăreți Bisericești, suferind de T.B.C. a fost repartizat pentru o muncă mai ușoară.

Numitul în lunile Noemvrie și Decemvrie 1951 a fost detașat cu serviciul la Episcopia ort. rom. Oradea. În ziua de 2 Ianuarie 1952 s-a prezentat pentru serviciu la noi, aducând cu sine un certificat medical pentru acordarea indemnizației specială de supraalimentare, ce se eliberează T.B.C.-lor cari intră în serviciu.

Direcțiunea școlii, din precauțiune, ca susnumitul să nu fie mereu în contact cu personalul și elevii școlii, i-a încredințat diferite servicii exterioare, scoțindu-l astfel de obligația de a presta serviciu în biroul și internatul școlii.

La începutul lunii Aprilie a.c. ne-a declarat că a făcut demersuri pentru transferarea lui pe data de 1 Mai 1952, la o întreprindere din Oradea. Nereușind, a rămas mai departe în serviciul școlii noastre.

Pentru lămurirea situației, prin adresa noastră No. 165 din 24 Aprilie 1952, am pus în vedere administratorului David Dumitru, că până la data de 26 Aprilie a.c. să prezinte un certificat medical dela o comisie medicală competentă, din care să reiese, că n-are boală infecțioasă și că poate servi la o școală cu internat. În caz contrar se vor aplica dispozițiile Asigurărilor Sociale.

Susnumitul nu ne-a prezentat un astfel de certificat ci numai dovadă dela dispensarul T.B.C. – Oradea, din care reiese, că dânsul este capabil de muncă ușoară. Nu reiese însă, că n-are boală infecțioasă și că poate face serviciu la o școală cu internat.

În consecință Vă rugăm, Prea Sfințite, să binevoiți a dispune luarea măsurilor necesare în cazul lui David Dumitru.

Oradea, la 26 Aprilie 1952.

Cu supunere fișcă:

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

Director: Secretar:

A. Lupșa N. Voițiu

Constantin Mureșan⁴⁴

Viața:

– s-a născut în com. Dornișoara, jud. Bihor, la 27 mai 1900 din părinții Gavril și Maria;

– a urmat școala primară în satul natal, iar Institutul Pedagogic și Teologic din Arad, funcționând ca învățător în anii 1919-1926 și concomitent și ca preot din anul 1923;

– între ani 1929–1933 a fost înscris ca membru în Partidul Liberal și între anii 1933–1936 a fost membru în Asociația Plugarilor; între 1945–1950 face parte din „Frontul Plugarilor”;

– căsătorit cu Bejan Ersilia în 1923, 20 iulie, 2 copii: Ersilia și Aurelia Veturia.

Activitatea:

– în câmpul muncii funcționează din anul 1919 ca învățător în comuna Șustorogiu și Sârbi;

– între 1919–1923 face Teologia în particular;

– între 1923–1926 – învățător-preot în comuna Burzuc;

– între 1926–1937 – preot în comuna Alparea;

– între 1937–1942 – preot-protopop în comuna Belin;

– între 1942–1944 – preot în Cetatea Albă „Sf. Ioan cel Nou” prin transferare;

– 1944–1945 – detașat ca preot în Tipar – Arad; pr. în Dobrovăț;

– 1945–1948 – preot protopop încadrat la Marghita;

– 1945–1948 – profesor suplimentar la Gimnaziul Mic Marghita;

– 1947–1948 – transferat ca preot al Paraciclului Episcop. Oradiei;

– 1948–1949 – numit Consilier refuent al Ep. Ort. Rom. A Oradiei;

– 1949 – încadrat prof. suplinitor la Școala de Cântăreți Bisericești din Oradea, de venind ulterior director al acestei instituții;

– 1950 – prof titular, 2 noiembrie;

– a fost hirotonit întru preot în 28 oct. 1923 pe seama parohiei Burzuc de ep. Roman Ciorogariu;

– vorbea perfect româna și maghiara;

– distins cu „brâul roșu” de către P.S. Nicolae Popovici al Oradiei;

– hirotesit „protopresbiter” la 26 dec. 1950 de către P.S Andrei al Ardealului în Catedrala din Oradea.

⁴⁴ Arhivele Episcopiei Ortodoxe a Oradiei, Fond Școala de cântăreți, Dosar nr. XIX, fila 8-9.

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

Activitate Extrașcolară:

- voluntar în acțiunea de unificare a Bisericii în Parohia Oradea – Olosig;
- președinte în cadrul Sindicatului Secția Culte Oradea și apoi membru al acestui Sindicat.

Pr. Traian Codilă – absolvent⁴⁵

S-a născut la 28 septembrie 1927 în Toboliu Județul Bihor. Studii: Școala primară în satul natal (1934-1939); Școala Normală de Băieți (1939-1940), Instituția s-a desființat din cauza cedării Ardealului; Școala de cântăreți bisericești (1948-1952); Institutul Teologic Ortodox din Sibiu (1952-1956); Activitate profesională și dirijorală: Diacon la Catedrala Episcopală (1957-1972); Inspector eparhial (1972-1975); Preot la Catedrala Episcopală (1975-1998); Dirijor Corului Catedralei (1964-1998). S-a stins din viață după o prestigioasă activitate dirijorală de patru decenii în 2008. A susținut nenumărate concerte anuale de Crăciun, de Paști, răspunsuri liturgice, precum și participant împreună cu reprezentativul cor al Catedralei cu Lună la diferite momente din viața culturală și religioasă locală. În paginile prezentei lucrări îl evidențiem ca absolvent remarcabil al Școlii tehnice medii de cântăreți bisericești din localitate.

Școala de cântăreți bisericești⁴⁶

Anul școlar 1948/49

Cursul I

Elevul Codilă Traian născut la anul 1927, luna Septembrie, ziua 27, la comuna Toboliu, protopopiatul Oradea, județul Bihor, de confesiune ortodoxă.

Numele și ocupația părinților: Teodor și Ana – agricultori

Clasele primare absolvite:

Actele prezentate la intrarea în școală: 1) Extras de naștere; 2) Extras de botez, 3) Certificat de moralitate, 4) Certificat medical.

Obiectele / Semestrul I / Notele la / Media gen. / Abs. / Observațiuni

Media Semestrul II la sfârșitul pe tot anu

anului I

Studiul biblic 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)

Istoria bisericească univ. 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)

Istoria Bis. română 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)

⁴⁵ D.J.B.A.N., *Fond Reuniunea de cântări „Hilaria”*, dosar 19, fila 5.

⁴⁶ Cf. Arhivele Episcopiei Ortodoxe a Oradei, *Fond Școala de cântăreți bisericești*, dosar Foaia matricolă (1940–1952), filele 10-12.

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

Drept bisericesc 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Explicări liturgice 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Îndrumări misionare (Sectologia) 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Catehism 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Geografie economică și politică
Administrația bisericească 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Istoria națională și drept const. R.P.A. 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Tipic și XXXX Bis. 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Cântare bisericească 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Muzica instrumentală 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Igiena 10 (zece) 9 (nouă) 9⁵⁰ (nouă cincizeci)
Agronomia generală 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Agronomia specială
Zootehnia
Viticultura și Vinificația
Economia rurală
Contabilitatea agricolă
Cooperația
Apicultura
Horticultura 9 (nouă) 9 (nouă) 9 (nouă)
Silvicultura
Botanica agricolă
Pomicultura 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Gimnastică 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)
Purtarea 10 (zece) 10 (zece) 10 (zece)

Nota generală la finea anului școlar: 9,91 (Nouă nouăzeci și unu)

Conduita: 10 (zece)

Rezultatul la finea anului: Promovat

Constantin Mureșan

Director

Școala de cântăreți bisericești

Anul școlar 1949/1950

Cursul II

Elevul Codilă Traian, născut la anul 1927, luna Septembrie, ziua 27, la comuna Toboliu, protopopiatul Oradea, județul Bihor; de confesiune Ortodoxă.

Numele și ocupația părinților: Teodor și Ana – Agricultori.

Clasele primare absolvite:

Actele prezentate la intrarea în școală:

Obiectele / Note semestriale / Media Examen / Obs. Note la
IIIsemestrială / anual / corigență / Obs.
Scris Oral Media Scris Oral Media totală

Studiul biblic 10 zece 10 zece 10⁰⁰
Istoria bisericească română 9 nouă 10 zece 9⁵⁰
Catehism și dogmatică 10 zece 10 zece 10⁰⁰
Morala creștină 10 zece 10 zece 10⁰⁰
Administrație bis. 10 zece 10 zece 10⁰⁰
Îndrumări misionare
Limba română
Geografie economică și politică
Contabilitatea paroh. 10 zece 10 zece 10⁰⁰
XXXXX R.S.R. 9 nouă 10 zece 9⁵⁰
Tipic și XXXX Bis. 10 zece 10 zece 10⁰⁰
Cântare bisericească 10 zece 10 zece 10⁰⁰
Muzica instrumentală și vocală 9 nouă 10 zece 9⁵⁰
Gospodărie 9 nouă 9 nouă 9 nouă
Agronomia generală
Agronomia specială
Zootehnia
Viticultura și Vinificația
Economia rurală
Contabilitatea agricolă
Cooperația
Apicultura 9 nouă 10 zece 9⁵⁰
XXXXXX 8 opt 10 zece 9⁰⁰
Silvicultura
Pictura bisericească 9 nouă 9 nouă 9⁰⁰
Pomicultura
Pășuni și fânețuri
Purtarea 10 zece 10 zece 10⁰⁰

Nota generală la finea anului școlar: 9,66 (Nouă șaiszeci și șase)
Conduita: 10 (zece)
Rezultatul la finea anului: Promovat
Constantin Mureșan
Director

Pr. Conf. Dr. Mihai Brie

Școala de cântăreți bisericești

Anul școlar 1951/1952

Cursul III

Elevul Codilă Traian, născut la anul 1927, luna Septembrie, ziua 27, la comuna Toboliu, protopopiatul Oradea, județul Bihor, de confesiune ortodoxă.

Numele și ocupația părinților: Teodor și Ana – Agricultori.

Clasele primare absolvite: VII cl. elem.

Actele prezentate la intrarea în școală:

Obiectele Note semestriale AbsențeMediaMediaObservații

Semestrul I Semestrul IIMNla examengenerală

înînînîn

cifreliterecifrelitere

Exegera 10 (zece) 10 (zece)—10–

Dragostea 10 (zece) 10 (zece)—1010–

Explic. Evangh. și Apost. 10 (zece) 10 (zece)—10–

Administrația parohială 10 (zece) 10 (zece)—10–

Muzica bis. psaltică 10 (zece) 10 (zece)—10–

Muzica voc. liniară 10 (zece) 10 (zece)—10–

Cântare practică 10 (zece) 10 (zece)—10–

Limba rusă 10 (zece) 10 (zece)—1010–

Limba franceză 10 (zece)10 (zece)—1010–

Limba română 10 (zece)10 (zece)—1010–

Istoria Românilor și Geografia 10 (zece)10 (zece)—10–

Noțiuni de Pedag. și Filos. soc. 10 (zece)10 (zece)—10–

Noțiuni de aritm. și contab. 10 (zece)10 (zece)—1010–

Igienă 10 (zece)10 (zece)—10–

Purtarea 10 (zece)10 (zece)—10–

Agronomia specială

Zootehnia

Viticultura și Vinificația

Economia rurală

Contabilitatea agricolă

Cooperația

Apicultura

Horticultura

Silvicultura

Viața muzicală bisericească în Eparhia Oradiei la începutul păstoririi Patriarhului Justinian

Botanica agricolă

Pomicultura

Pășuni și fânețuri

Nota generală la finea anului școlar: 10 (zece)

Conduita: 10 (zece)

Rezultatul la finea anului: Promovat

Constantin Mureșan

Director

În final remarcăm în vestul României o prestigioasă activitate culturală, misionară, muzicală și religioasă a reprezentanților ierarhiei ortodoxe la trecerea de la monarhie la totalitarism. Personalitățile de referință elogiata mai sus se înscriu în șirul mărturisitorilor de neam și țară la mijlocul secolului XX din Crișana.